

A kanadai népesség és az indiai bevándorlók kapcsolatrendszere a XX. század elején

A tanulmány szerzője *Renisa Mawani*, kanadai történész, a University of British Columbia Szociológiai Intézetének egyetemi docense. Kutatási területe a birodalmak története, az összehasonlító szociológia, a rasszizmus-, a jog- és társadalomtörténet Dél-Ázsiában.

Mawani ebben a munkájában egy konkrét eseten követte végig azt az érdekes kapcsolatrendszert, amely szervesen kötődik a Brit-Indiából kívándorlók utazásaihoz és nehézségeihez a letelepedésük során. Az esszé arra kívánt rámutatni, hogy volt-e kapcsolat a Kanadába érkező hindu bevándorlók és a helyi indiánok között, vagy felmerült-e ezekben az esetekben az indiaiak és a bennszülöttek jogi helyzetének, különbözőségének a dilemmája. Mindezen kérdésekre a tanulmány öt része adott választ, alapvetően három különböző forrásbázis segítségével.

A szerző munkája bevezető részében bemutatta a történelmi hátteret, a tanulmány célját, a fogalomhasználatot, illetve a kutatás módszertanát. Az olvasó megismerkedhetett a Komagata Maru japán gőzhajó kanadai megérkezésének, kikötésének és viszontagságainak történetével. A hajó pandzsábi utasait 1914 májusában, a megérkezésük után egy sor bevándorlási rendelet alapján kiutasították Kanadából.¹ Az embereket két hónapra őrizetbe vették a fedélzeten, ahol ki voltak téve a borzalmas életkörülményeknek, a helyi hatóságok és a rendőrség atrocitásainak.

Mawani jelezte, hogy az események kutatása már korábban elindult, melynek középpontjában az indiai migráció és a kanadai törvények faji megkülönböztető jellege állt. A kutatók azonban nem foglalkoztak azzal, hogy a bevándorlók és letelepedett társaik kapcsolatban álltak-e az őslakosokkal. Elsőként *Lisa Lowe*, a Tufts Egyetem kutatója lépett fel hasonló kutatással. Ő a kínai bevándorlók és a karibi lakosság közti kapcsolatokat

¹ A rendeletek a Kanadai Bevándorlási Törvény 1910. évi módosításából következtek, amelynek a célja az volt, hogy korlátozzák, vagy egyenesen megakadályozzák az indiaiak bevándorlását a dominiumba.

vizsgálta. Itt emelte ki a szerző, hogy jelen tanulmányának célja annak a vissza-visszatérő motívumnak a vizsgálata, amelyet ő az őslakosok szellemeként emlegetett, azaz az indiaiak és a helyi lakosság interakcióinak a feltérképezése. Ezt követően jelölte meg azt a három színteret, eseményt, amelyre építette kutatásait. Az első egy szatirikus ábrázolása a domíniumi szuverenitásnak, amely 1914-ben a Hindi Punchban jelent meg.² A második egy jogi vita a kanadai fellebbviteli bíróságon; végül pedig az indiai közeposztály nyilvános vitája a birodalmi faji megkülönböztetés kérdéséről, a kirekesztésről és a befogadásról. Fontos megemlítenünk, hogy bár Mawani sokszor használta a faj szót, nem genetikai, vagy ideológiai értelemben alkalmazta azt. A tanulmányban ez a kifejezés azt a teljes körű történelmi, nyelvi, kulturális elkülönülést jelenti, amely létrejött az európaiak és a nem európaiak között. A szerző kutatási törekvései között pedig szerepelt az is, hogy megkérdőjelezze azt a képet, amely már kialakult az őslakosok, az európaiak és a nem európai bevándorlók találkozásáról, kapcsolatáról.

Mawani a következő részben foglalkozik a már említett szatirikus képpel, és annak elemzésével. Három héttel a Komagata Maru Vancouverbe való megérkezése előtt a Hindi Punch megjelentetett egy karikatúrát, amelyen a „No Open door for the Indian!” („Nincs nyitott ajtó az indiaiaknak!”) felirat látható. A képen egy ajtó vagy kapu előtt két alak ismerhető fel, az egyik egy hindu bevándorló, a másik egy kanadai indián, Miss Columbia. Az ábrázolás értelmezése során a tanulmány szerzője arra a következtetésre jutott, hogy a kép, mint forrás, felhasználható annak bemutatására, hogy milyen megkülönböztető hatásai voltak a kanadai bevándorlási törvényeknek, mennyire voltak nemkívánatosak az indiai bevándorlók Kanadában, és milyen megoldáshoz fordultak a korban. A provokatív kép azt sugallja, hogy a birodalmi „állampolgárság” nem egyenértékű minden alattvaló számára, és feltételezhető benne egyfajta hierarchia a különböző népek, fajok között. Bár a lap maga is beszámolt a japán gőzhajó esetéről, nem pontosan tette azt, helytelen adatokat közölt több kérdésben is. Annak ellenére, hogy Kanada a fehér telepes tartományok közé sorolható, az országot egy fiatal, túlzó és valószerűtlen indián figura testesítette meg, amely számos őslakos közösség jegyeit viselte magán. Mawani szerint mindezzel arra utaltak a kép készítői, hogy bár van egy létező bennszülött szuverenitás Kanadában, de az lassan beolvad a kanadai domínium szuverenitásába, és el is tűnik. Ez az alak mutat rá a fenti szöveggel ellátott figyelmeztetésre a bejáraton. Ezért

2 Az angol Punch magazinhoz hasonlatos indiai lap, amely Bombayben jelent meg. Humoros és szatirikus stílusa miatt népszerű volt az írástudók és az elit olvasóközönség körében. A helyi és globális eseményekről tett közzé kommentárokat, beszámolt a politikai és jogi fejleményekről, a növekvő indiai migrációról.

a vélelmezett óvó mozzanattért nevezte a szerző Miss Columbiát a birodalom-rész gyámjának. A két alak párbeszéde kifejezte, hogy a Brit Birodalmon belül nem csak a brit és nem brit között voltak különbségek:

„Miss Columbia: Távozz innen, uram! Nem látod a feliratot? Nincs itt hely a magadfajtának!

Indiai: Hah! Tettem én hasonló figyelmeztetést ellened az indiai otthonom bejáratára?

Miss Columbia: Tudom, hogy nem, mert nem mered megtenni! ”

Az esszé még egy fontos szempontot vetett fel a képpel kapcsolatban. A nevesített Miss Columbiával szemben egy otthontalan, névtelen és nem szabad hindu áll. Ez szintén az egyenlőtlenséget támasztja alá. A bevándorlás ügyét támogatók felhívták a figyelmet arra, hogy a letelepedés megtagadása globális következményekkel, vitákkal is járhat, ám a gyarmati tisztviselők nem változtattak az elutasító döntésen. Az 1911-es Birodalmi Konferencia egyik elvére hivatkoztak, amely szerint a Birodalom minden lakójának joga van dönteni arról, hogy hol szeretne letelepedni, utazhat bárhová, de az önálló kormányzatú dominiumoknak joga van dönteni arról, hogy kit fogadnak be, és kit nem.

A tanulmány következő része a kanadai fellebbviteli bíróság meghallgatásairól, és az ott elhangzó véleményekről szólt. Ezek bemutatása előtt a szerző tisztázta azokat a feltételeket, amelyeket az országba való belépéshez teljesíteni kellett. A három legfontosabb ezek közül a szakképzettség, a minimum 200 \$ alaptőke, és a megállás nélküli, közvetlenül Kanadába történő utazás. A követelmények teljesíthetőségének kérdése mellett a másik legfontosabb vitatéma a dominium szuverenitása volt. A hajó utasait képviselő két ügyvéd, J. Edward Bird és K. C. Cassidy a fenti három feltételt támadták a tárgyalás során, és ehhez az egyik utas (Munshi Singh) történetét használták fel. Az ügyvédek szerint a három feltétel sokszor teljesíthetetlen egy bevándorló számára. A másik szempont, amelyet az ügyben felhasználtak, az a szuverenitás kérdése volt. Megkérdőjelezték, hogy Kanadának volt-e joga fogva tartani és kiutasítani egy birodalmi polgárt az országból. Ezt azzal támasztották alá, hogy az indiaiak másként fogják fel az állampolgárságot, számukra az egész birodalom egyetlen rendszerhez, a kormányzathoz tartozik, így nem tettek különbséget a földrajzi helyek között.

A bírói véleményeket is ismertette a szerző. A bírók minden ügyvédi érvet elutasítottak és számos helyen saját indokokat sorakoztattak fel a meghallgatás során. Ilyen volt például McPhilips bíró állítása a létező egyenlőtlenségekről, és arról, hogy a helyi indiánokkal szemben igazságtalanság lenne, ha egy idegen megkapta volna azokat a jogokat, amelyeket ők nem, és kiváltságosként beléphetne az országba a három fő feltétel teljesítése nélkül. Kiállt amellett is, hogy az indiaiak szokatlan és teljes mértékben

eltérő kultúrája romlást hozna a kanadaiakra és az ország polgárainak jólétére. Martin bíró többek között azt hangsúlyozta, hogy attól, mert valaki birodalmi állampolgár, még nem várhat egyenlő bánásmódot, és kiemelte az őslakosokkal szembeni igazságtalanság tényét, amit McPhilips is emlegetett. Mindezek következtében a bíróság elutasította az utasok letelepedési szándékát, és kiutasította Kanadából a Komagata Marut. Ezzel azonban megerősítették a birodalmi egyenlőtlenség tényét.

A negyedik rész egy, a fajok jelentéséről szóló nyilvános vitát mutatott be, amely az indiai középosztályban és a szubkontinens városaiban kiadott újságokban bontakozott ki. Az Indiában kiadott angol lapok rendszeresen tudósítottak a kanadai eseményekről, így azok a középosztály számára meglehetősen ismertek voltak. A vita azonban erősen átpolitizálódott, és a témája az alapvető kérdéseken kívül egyre tágabbá vált. Ezért a migráció, a letelepedés, és a mobilitás mellett olyan problémákkal is foglalkozott, mint a fehér telepes tartományok faji korlátozásainak jogszerűsége, a birodalmi kormányzat felelőssége és a domíniumi szuverenitás. Mawani szerint az a faj fogalom, amelyet a vitában is használtak, a hatalom által stratégiaiailag indikált pszichés és kulturális megkülönböztetés eredménye, amely gyakran jelent meg erőszakon és kirekesztéssel keresztül. Ez a diszkrimináció része volt annak a kirekesztés és befogadás együttesével járó rendszernek, amelyben a britek „kiosztották” a jogokat és kiváltságokat a különböző népek számára, és aminek értelmében egyfajta hierarchia állt fel azok között. A vitában részt vevő középosztálybeli indiaiak hangsúlyozták, hogy ők főlnyt élveztek más népekkel szemben, és az afrikaiak náluk alacsonyabban állnak ebben a rangsorban. Ezen érv alátámasztására sokat merítettek az indiaiak dél-afrikai jelenlétének történelméből. A szerző itt *Antoinette Burton-nek*, az illinois-i egyetem munkatársának kutatásaira hivatkozva írta le, hogy milyen kapcsolat alakult ki az afrikai bennszülöttek és az indiai szubkontinensről bevándorlók között, illetve, hogy Afrikában a fehérek főlnye mellett érezhető az indiaiak és a fekete lakosság közti egyenlőtlenség is. Ezt azonban nem csak a fehérek használták ki. Mindkét másik szereplőnek megvolt a maga szóhasználat és érvrendszere a hierarchia jellemzésére.

Mawani hivatkozott még egy, a *The Civil and Military Gazette*-ben megjelent provokatív cikkekre is. Az újság hasábjain az egyenlőtlenség tényét nyilvánvalóvá tették azzal a kijelentéssel, hogy ugyanaz a személy India császáranak minőségében garantálta a birodalmi jogokat, ám Anglia, Kanada és Dél-Afrika királyaként megtagadta azokat. Hasonló érvként emlegették, hogy az indiaiak a hűségükért cserében nem kaptak elegendő elismerést. A lap kiemelte, hogy bár a jogok egyenlősítése veszélyes lehet a birodalomra, de a különböző népek a civilizáció és a barbárság között más-más fokon állnak. Mivel az indiaiak valahol

középen helyezkednek el a fehér britek és az afrikai bennszülöttek között, így nagyobb kiváltságot érdemelnének. A vita hosszasan folyt a Komagata Maru ügye körül, és más lapokban is diskurzust generált, érvkészlete pedig ugyanazokat a tényeket, fogalmakat tartalmazta, amelyeket Londonban, Vancouverben és Indiában is használtak a bevándorlási ügyek esetében.

A tanulmány utolsó részében a szerző nagy vonalakban összefoglalta a kutatás eredményeit, megismételte a főbb kérdéseket, tömören összegezte a forrásokat és az alkalmazott módszereket. Kijelentette, hogy hasonló kutatások alapján érdemes újragondolni a gyarmatosítás időbeliségét és kronológiáját, valamint a gyarmati kormányzás logikáját. Az őslakosok harcának, jogainak rendszeres felbukkanása mindig felhívta a figyelmet a Birodalomban a faji egyenlőtlenségekre, és bár a japán gőzhajó ügyében közvetlenül nem vettek részt a kanadai indiánok, a bírákon keresztül megjelentek. Emellett Mawani még két nagyon fontos tényt emelt ki. Az egyik szerint a gyarmati kormányzás mindig mozgósította, felhasználta a faji megkülönböztetés logikáját, és tanulmányával éppen ezt bizonyította. A másik kijelentés szerint a faji megkülönböztetés mélyen beleivódott a gyarmati alattvalói létbe és a kormányzás rendszerébe.

Renisa Mawani tanulmánya egy igazán újszerű témát vetett fel az indiai migráció kutatásában és éppen ez nevezhető a munka novumának. A gyarmati népek kapcsolatrendszerében ugyanis egy olyan érintkezésre hívta fel a figyelmet, amellyel eddig nem sokan foglalkoztak. Mindezt oly módon, hogy az egész brit gyarmatosítás egy jellegzetes kérdésére is választ próbált találni. A kanadai indiánok és a bevándorló indiaiak jogi kérdéseitől fokozatosan eljutott az egész Birodalmat érintő problémáig, vagyis a faji diszkrimináció és a hierarchia létének vizsgálatához. A birodalmi migráció történetében is újdonságnak tekinthető a téma, hiszen nem az uralkodó és az alattvaló népek közötti kapcsolatot vizsgálta, hanem két olyan közösséget, amelyek brit gyarmatok lakói voltak, hasonló jogállásban éltek, mégis más kiváltságokkal.

A téma újdonsága mellett a tanulmány rendkívül alapos szakirodalmi áttekintést ad az olvasó számára, és többször ismerteti más kutatók eredményeit. A felhasznált példák, források szemléletesek, prezentálták azokat a tényeket, amelyekre Mawani rá akart mutatni. Ezáltal az okfejtés jól érthető és követhető. A problémafelvetés pedig további kutatások számára nyit teret, és lehetőséget ad az új kérdések feltevésére is.

Renisa Mawani: Specters of Indigeneity in British-Indian Migration, 1914. (Az őslakosok szelemei a brit-indiaiak kivándorlásában, 1914) In: Law and Society Review. Vol. 46. No. 2. (2012). 369–403.

Kovács Márta